

УДК 349(477)(082)+378.147:349(477)(082)
ББК 67.407(4Укр)я43+74.58:67.407(4Укр)я43
3-414

Відповідальний редактор *І. І. Каракаш*

Матеріали видано в авторській редакції.

Друкється відповідно до наказу ректора Національного університету «Одеська юридична академія» № 2873—41 від 20.07.2016 року

Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року) / відп. ред. проф. І. І. Каракаш. — Одеса : Юридична література, 2016. — 260 с.

ISBN 978–966–419–269–6

Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України, містить тези доповідей учасників даного зібрання.

Видання буде корисним для наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих юридичних навчальних закладів, юристів-практиків.

УДК 349(477)(082)+378.147:349(477)(082)
ББК 67.407(4Укр)я43+74.58:67.407(4Укр)я43

ISBN 978–966–419–269–6

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2016

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН З ПРИВОДУ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Питання щодо визначення поняття правовідносин у сфері охорони земель цілком справедливо вважати дискусійним. Це обумовлено тим, що, незважаючи на невелику кількість дефініцій цього поняття, за своєю сутністю вони значно відрізняються. Тобто єдиного підходу до розуміння означених правовідносин на сьогодні не існує. Більш того, беручи до уваги усталене розуміння використання земель, яке включає у себе й їх охорону, більшість авторів взагалі не розглядають окремо правовідносини у сфері безпосередньо охорони земель.

Такий підхід уявляється хибним, оскільки хоча охорона земель неможлива без їх використання, все ж таки правовідносини у цих сферах різні за своєю правовою природою та змістом. Але виникає питання з приводу тотожності відносин у сфері охорони земель та земельних охоронних правовідносин. Іноді їх ототожують, вважаючи що охоронні земельні правовідносини виникають у процесі здійснення прав та обов'язків власників і користувачів щодо охорони земель, включаючи заходи з меліорації, рекультивациі земель, консервації земель та відновлювальні заходи на малопродуктивних, забруднених та деградованих землях. Навряд чи можливо погодитися із такою позицією, тому що правова природа наведених груп охоронних земельних відносин різниться за своєю сутністю. З одного боку, йдеться про відносини, які виникають при здійсненні безпосереднього використання земельної ділянки конкретним суб'єктом — власником або користувачем. Саме такими слід вважати відносини, що пов'язані із передбаченими законом обов'язками власників та користувачів земельних ділянок, а саме відносини щодо реалізації заходів з меліорації, рекультивациі земель, консервації земель та відновлювальні заходи на малопродуктивних, забруднених та деградованих землях.

З іншого боку, до них прирівнюються відносини, підставою виникнення яких виступає земельне правопорушення. Отже, у першому випадку йдеться про відносини, які врегульовані нормами земельного права, підставою виникнення яких виступає використання земельної ділянки та наявність у законодавстві обов'язків суб'єктів такого використання. Спрямованість відносин у даному випадку буде на збереження та покращення стану конкретної земельної ділянки. У другому випадку підставою виникнення відносин вже виступає порушення прав, тобто зміна земельного правопорядку. Спрямованість

таких відносин вже полягатиме у наданні діям правопорушника належної оцінки з боку держави, що представляє собою притягнення до відповідальності, відновлення прав відповідного суб'єкта, усунення перешкод у реалізації ним своїх прав. Таким чином, зважаючи на відсутність однорідності змісту видів земельних відносин, які розглядаються, уявляється що їх ототожнення неприпустиме.

Звертаючись до законодавства, а саме до ст. 1 ЗУ «Про охорону земель», де міститься визначення самої охорони земель, її необхідно розуміти як систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Таким чином, зважаючи на наявність у наведеному визначенні правовідносин у сфері охорони земель конструкції «система юридичних заходів», можливо зробити висновок про спробу авторів зрівняння охорони земель та правовідносин у цій сфері.

Уявляється, що така позиція не може вважатися правильною. Говорячи про охорону земель і правовідносини у сфері охорони земель, слід мати на увазі різні правові явища. Безпосередньо охорона земель, це певним чином, матеріальна основа використання земельних ділянок, обов'язок суб'єктів землекористування, напрями їх діяльності та діяльності органів місцевого самоврядування. У той же час правовідносини у цій сфері виступатимуть зовнішньою формою реалізації самої охорони земель. Виступаючи особливою правовою матерією, яка полягає у складній взаємодії держави, територіальних громад та власників і користувачів земельних ділянок, правовідносини у сфері охорони земель спрямовані на реалізацію юридичних заходів з приводу збереження земель, відновлення і збільшення їх родючості і т. ін., а не являються цими заходами.

Незважаючи на наявність ототожнення земельних охоронних відносин та відносин з приводу охорони земель, все ж таки слід погодитись із позицією стосовно, по-перше, комплексності характеру правовідносин, по-друге, з тим, що відносини складаються у зв'язку із реалізацією певних заходів, і, по-третє, із особливою формою участі держави у відносинах з приводу охорони земель.

У конкретних випадках це виглядає так, нібито договір, наприклад, оренди земельної ділянки, який являється підставою виникнення правовідносин між орендодавцем та орендарем, породжує конкретне правовідношення. Суб'єктами саме цього правовідно-

шення будуть виступати власник земельної ділянки та її користувач. Застосовуючи ту конструкцію, відповідно до якої відносини охорони земель — це частина відносин із їх використання, то у конкретному орендному правовідношенні є ще й такий суб'єкт, як держава. Такий висновок можливо зробити з того, що саме держава в особі уповноважених органів здійснює контроль за реалізацією заходів із охорони земель. Це суперечить сутності орендних відносин. Так, дійсно, і власник, і користувач земельної ділянки мають встановлений обсяг обов'язків з приводу охорони земель. Але виконання або невиконання цих обов'язків породжує зовсім інші правовідносини, які складаються з приводу реалізації заходів охорони земель, при цьому суб'єктами цих відносин необхідно вважати, по-перше, власника земельної ділянки та державу, та, по-друге, користувача земельної ділянки та державу. Таким чином, неможливо говорити про наявність у складі правовідносин з приводу використання земельної ділянки відносин у сфері їх охорони, оскільки наведені відносини зовсім різні як за колом суб'єктів, так і за обсягом та характеру їх змісту. Проте, наведене стосується не тільки орендних відносин, або відносин з приводу користування земельною ділянкою. Те саме стосується й відносин реалізації права власності.

Якщо говорити про державу як виключного суб'єкта, який виконує покладені на нього функції у сфері охорони земель, то взагалі неможливо вважати правовідносини, що в такому випадку виникають, земельними. Зважаючи на владно-розпорядчий характер дій органів державної влади при виконанні функцій із охорони земель, виникатимуть адміністративні відносини. Проте, адміністративні відносини в такому випадку хоча й виникатимуть, за своїм змістом вони будуть деліктними, оскільки стосуватимуться тільки правопорушень у сфері охорони земель. А здійснення правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, не передбачає наявність земельногo правопорушення.

Наведене ще раз доводить самостійність правовідносин, що розглядаються.